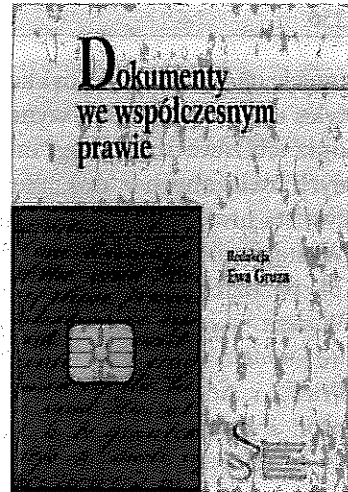

RECENZJE

dr Mieczysław Goc

RECENZJA

Dokumenty we współczesnym prawie
pod redakcją naukową Ewy Gruzy,
Stowarzyszenie Absolwentów Wydziału Prawa
i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego,
Warszawa 2009

Zgodnie z definicją zawartą w art. 115 § 14 k.k. „Dokumentem jest każdy przedmiot lub inny nośnik informacji, z którym jest związane określone prawo, albo który ze względu na zawartą w nim treść stanowi dowód prawa, stosunku prawnego lub okoliczności mającej znaczenie prawne”.

W kryminalistyce pojęcie dokumentu jest rozumiane znacznie szerzej, na ogół uznaje się bowiem, że dokumentem jest każdy przedmiot zawierający treść utrwaloną różnymi metodami.¹ Często używa się jeszcze bardziej lapidarnego stwierdzenia, iż „dokumentem jest dowolny zapis na dowolnym podłożu”. Do tego celu może służyć technika pisemna albo też wykorzystująca inne formy i techniki zapisu umożliwiające odtworzenie, tj. odczytanie, wysłuchanie lub obejrzenie tak utrwalonej treści.²

Różnorodność form i specyficznych właściwości dokumentów ma wpływ na ich znaczenie, wiarygodność, na możliwości i metody kryminalistycznych badań konkretnych dokumentów, na ich rolę i znaczenie prawne, a także na ich funkcje gospodarcze, polityczne, historyczne i wiele innych. Wychodząc naprzeciw zapotrzebowaniu na wiedzę o złożonej problematyce dokumentów, Katedra Kryminalistyki Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego wraz z Wytwórnią Papierów Wartościowych zorganizowały już po raz drugi Ogólnopolską Konferencję Naukową. Jest to obok *Wrocławskich Sympozjów Badań Pisma* organizowanych przez Uniwersytet Wrocławski oraz *Konferencji Techniczokryminalistyczne Badania Autentyczności Dokumentów Publicznych*, organizowanej co dwa lata przez Katedrę Kryminalistyki UAM w Poznaniu,

¹ B. Hołyst, *Kryminalistyka*, wyd. XI, Lexis Nexis, Warszawa 2007, s.761.

² Kulicki M., *Kryminalistyka. Wybrane zagadnienia teorii i praktyki śledczo-sądowej*, wyd. Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 1994, s.412.

trzecie ogólnokrajowe, cykliczne przedsięwzięcie naukowe związane z problematyką dokumentów. Jak wynika z nazwy tych konferencji (*Dokumenty a Prawo*) oraz ich zawartości programowej, koncentrują się one na zagadnieniach prawnych związanych z dokumentami. W takim ujęciu konferencje te wypełniają swoistą niszę w obszarze prawno-kryminalistycznej problematyki dokumentów. Wystąpienia uczestników podczas ostatniej konferencji, która odbyła się w dniu 24 października 2008 roku w ramach Jubileuszu 200-lecia Uniwersytetu Warszawskiego, stały się inspiracją do przygotowania książki pt. *Dokumenty we współczesnym prawie*, wydanej przez Stowarzyszenie Absolwentów Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego, pod redakcją naukową prof. dr hab. Ewy Gruzy. Autorami poszczególnych rozdziałów są wybitni znawcy problematyki i specjaliści w swoich dziedzinach, reprezentujący zarówno różne dziedziny nauki (prawo, kryminalistyka) jak i praktyki związanej ze stosowaniem nie tylko tradycyjnych (papierowych lub papieropodobnych form dokumentów), ale przede wszystkim ich odmian elektronicznych (np. e-podpisy) lub też opartych na zapisach elektronicznych (np. dokumenty z elementami biometrycznymi).

Początkowe dwa rozdziały książki dotyczą tematyki historycznej, chociaż są mocno osadzone we współczesnych realiach. Pierwszy z nich, autorstwa dr. **Rafała Cieśli** i dr. **Grzegorza Ruska** z Uniwersytetu Wrocławskiego dotyczy bardzo trudnej, z kryminalistycznego punktu widzenia, kwestii określania wieku dokumentów, zwłaszcza tych starych, o znaczeniu sentymentalnym czy historycznym³. Autorzy w ciekawy i obrazowy sposób prowadzą czytelnika przez niełatwe badawczo kwestie oceny wieku dokumentów, przestrzegają przed pułapkami pojawiającymi się w tych badaniach, zapoznają z problemami interpretacji wyników prowadzonych analiz fizyko-chemicznych. Zwracają uwagę na możliwości wykorzystania w tych badaniach zarówno podłoża papierowego, jak i środków kryjących użytych do sporządzenia tekstu. Należy zauważyć, że mimo coraz większych możliwości wykrycia dokumentów sfalszowanych (antydatowanych), ciągle jeszcze nie jesteśmy w stanie określić bezwzględnej daty powstania dokumentu. Drugi rozdział, którego autorką jest prof. dr hab. **Ewa Gruza**, łącząca pracę naukową w Katedrze Kryminalistyki UW z praktyką ekspercką, to spojrzenie na wiarygodność dokumentów archiwalnych wykorzystywanych w postępowaniach lustracyjnych i badaniach prowadzonych przez Instytut Pamięci Narodowej. Doświadczenia wynikające z nie tak dawno toczących się procesów lustracyjnych wykazują, że jednym z najważniejszych

³ Wydział Chemii i Katedra Kryminalistyki Uniwersytet Wrocławski od wielu lat prowadzi badania nt. określania wieku pisma i stanowi obecnie jedną z nielicznych (obok Polskiego Towarzystwa Kryminalistycznego i Centralnego Laboratorium Kryminalistycznego KGP) placówek wykonujących ekspertyzy kryminalistyczne i wydających opinie procesowe w tym zakresie

dowodów w postępowaniach lustracyjnych były dokumenty i związane z nimi opinie, biegłych. Treść dokumentów z zasobów Instytutu Pamięi Narodowej miała bowiem w sposób najbardziej obiektywny wskazywać na współpracę byłych tajnych współpracowników z organami bezpieczeństwa państwa. Jednak, jak wskazują badania, wiele z tych dokumentów to kserokopie, uniemożliwiające wydawania kategoriycznych opinii, wątpliwa jest także wiarygodność tzw. dokumentów rejestracyjnych.

Druga część książki poświęcona jest bardzo aktualnej problematyce biometrii, jako metodzie zabezpieczania dokumentów i konsekwencji jakie wynikają z wprowadzenia do użytku tego rodzaju dokumentów, m. in. w aspekcie ochrony praw człowieka. Tomasz Kling i Adam Dzwonek z Zakładu Granicznego Centralnego Ośrodka Straży Granicznej w Koszalinie, w rozdziale *Biometria w dokumentach podróży* przedstawiają problematykę paszportów biometrycznych w Unii Europejskiej, ze wskazaniem na skuteczność zabezpieczeń biometrycznych oraz ich faktyczne zastosowanie w dokumentach już wytwarzanych, a także na możliwość ich wykorzystania w projektach dokumentów przygotowywanych do wprowadzenia w Polsce. Temat ten rozwija Przemysław Osiak, reprezentujący Urząd ds. Cudzoziemców, który w rozdziale *Tradycyjna wiza a System Informacji Wizowej - relacje między dokumentami a systemami informacyjnymi*, wskazuje na nowe metody zabezpieczeń wiz i istniejący system informacji wizowej, zwracając uwagę na obowiązki państwa związane ze skuteczną ochroną terytorium przed niekontrolowanym napływem obywateli innych państw, których wjazd na teren Polski, a tym samym Unii Europejskiej, jest reglamentowany przez wize. Do problematyki tej, ale w aspekcie ochrony praw człowieka, nawiązuje również rozdział pt. *Dokument biometryczny a prawa człowieka*, opracowany przez dr. Adama Bodnara z Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka, będącego zarazem pracownikiem naukowym Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego oraz Jakuba Michalskiego - studenta IV roku prawa UW. Autorzy zwracają uwagę na potencjalne zagrożenia, jakie niesie ze sobą zaawansowana technologia biometryczna, zwłaszcza na niebezpieczeństwo naruszania niezbywalnych praw człowieka. Dokumenty zabezpieczone biometrycznie, z których informacje mogą być odczytywane na odległość bez wiedzy i woli ich posiadacza, kryją w sobie potencjalne ryzyko utraty prawa do prywatności i ochrony własnych danych osobowych. Rodzą się więc poważne wątpliwości, czy prawnie i mentalnie społeczeństwo jest przygotowane do takich rozwiązań technologicznych.

Trzecia, najbardziej obszerna część książki, to spojrzenie na nowe zagadnienia i konsekwencje jakie towarzyszą zastosowaniu dokumentów elektronicznych w prawie cywilnym i postępowaniu procesowym, a w tym ostatnim przypadku, zwłaszcza w odniesieniu do rodzącej się praktyki e-sądownictwa w postaci elektronicznego postępowania upominawczego. Dr Dariusz Szostek ze Śląskiej

Wyższej Szkoły Zarządzania omawia problematykę elektronicznej formy dokumentu i e-podpisu jako równorzędnej formy dokumentu w projektowanych zmianach kodeksu cywilnego. Przedstawia nową definicję dokumentu w prawie cywilnym, w której akcentuje się przede wszystkim okoliczność, że dokument jest informacją, którą można odtwarzać, powielać i przenosić na nośnik w stanie niezmienionym. Z tym wiąże się konieczność rozdziału dokumentów oryginalnych od wtórnych, chociaż te ostatnie niczym nie różnią się od oryginału. Niewątpliwie należy się liczyć z nadejściem w nieodległym czasie ery dokumentów elektronicznych i elektronicznych podpisów, w której marginalne znaczenie będzie miał dokument klasyczny, sporządzony na podłożu papierowym. Z kolei **Magdalena Marucha Jaworska**, doktorantka Wydziału Prawa i Administracji UW, przedstawiła uregulowania prawne podpisu elektronicznego w prawie polskim z odniesieniem się do prawa europejskiego i amerykańskiego. **Sylwia Kotecka** (doktorantka na Wydziale Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego) omawia zaś interesujący projekt zmian kodeksu postępowania cywilnego wprowadzający możliwość elektronicznego postępowania upominawczego. Prof. dr hab. **Andrzej Wach** z Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego, jest natomiast autorem rozdziału poświęconego zagadnieniu elektronicznych zamówień publicznych. Technologie cyfrowe, aczkolwiek nie wolne od pewnych wad i zagrożeń, ułatwiają realizację postępowań zamówieniowych, dają możliwość szybkiego i przejrzystego przeprowadzania procedur przetargowych w warunkach wyłączających uznaniowość zamawiających i tym samym eliminujących ryzyko powstawania sytuacji korupcyjnych. Część tę kończy rozdział przygotowany przez prof. dr hab. **Jerzego Wojciech Wójcika** poświęcony złożonej tematyce przestępstw w obrocie gospodarczym oraz wykorzystania do ich ujawniania i dowodowego udokumentowania tzw. śladów transakcyjnych w postaci różnej formy zapisów elektronicznych.

Całość stanowi niezwykle interesującą lekturę, adresowaną do szerokiego kręgu odbiorców, od historyków począwszy, poprzez informatyków, prawników, przedstawicieli administracji i służb państwowych, na ekspertach dokumentów kończąc. Jest to niewątpliwie opracowanie o wysokich walorach poznawczych, wychodzące naprzeciw aktualnym tendencjom rozwojowym problematyki szeroko rozumianych dokumentów, prezentujące i promujące wiele nowatorskich rozwiązań prawnych, technicznych i organizacyjnych w tym zakresie. Nie powinno go zabraknąć w zbiorach literaturowych nikogo, kto zajmuje się kryminalistyką i nie zawęży swoich zainteresowań do tradycyjnego patrzenia na tę dziedzinę nauki i praktyki.